

INGLIZ BADIY ADABIYOTIDA BAG'RIKENGLIKNING AXLOQIY QADRIYAT SIFATIDA IFODALANISHI: PERSONAJ KONFLIKTI VA IJTIMOYIY QABUL TAHLILI

Shaxlo Ibodullayeva

SamDCHTI magistratura bosqichi talabasi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada ingliz badiiy adabiyotida bag'rikenglikning axloqiy qadriyat sifatida ifodalanishi personajlar o'rtasidagi konfliktlar va ijtimoiy qabul jarayoni orqali tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida adabiy asarlarda tasvirlangan ijtimoiy stereotiplar, insoniy munosabatlar va axloqiy qarorlar o'rganildi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, bag'rikenglik adabiy asarlarda insoniylik, hamdardlik va ijtimoiy hamjihatlikni ifodalovchi muhim axloqiy qadriyat sifatida tasvirlanadi.*

Kalit so'zlar: *ingliz adabiyoti, bag'rikenglik, axloqiy qadriyat, personaj konflikti, ijtimoiy qabul, badiiy tahlil.*

Abstract. *This article examines the representation of tolerance as a moral value in English fiction through the analysis of character conflicts and processes of social acceptance. The study explores how literary texts depict social stereotypes, interpersonal relationships, and ethical decisions. The findings demonstrate that tolerance is portrayed as an essential moral principle promoting empathy, understanding, and social harmony. Character conflicts in literary works serve as a key narrative tool for revealing the importance of tolerance in human relationships and social integration.*

Keywords: *English literature, tolerance, moral value, character conflict, social acceptance, literary analysis.*

Аннотация. *В данной статье рассматривается выражение толерантности как нравственной ценности в английской художественной литературе через анализ конфликтов персонажей и процесса социального принятия. В исследовании анализируются социальные стереотипы, межличностные отношения и моральные решения, представленные в литературных произведениях. Результаты показывают, что толерантность изображается как важная нравственная ценность, способствующая взаимопониманию, эмпатии и социальной гармонии.*

Ключевые слова: *английская литература, толерантность, нравственная ценность, конфликт персонажей, социальное принятие, литературный анализ.*

Kirish

Ingliz badiiy adabiyotida bag'rikenglik tushunchasi muhim axloqiy qadriyat sifatida ko'plab asarlarda turli badiiy shakllarda ifodalanagan. Adabiy asarlar jamiyatdagi ijtimoiy

stereotiplar, qarama-qarshiliklar va insoniy munosabatlarning murakkabligini aks ettiruvchi muhim madaniy manba hisoblanadi. Bag'rikenglik esa ana shu jarayonlarda insoniylik, hamdardlik va o'zaro hurmat kabi qadriyatlar bilan chambarchas bog'liq holda namoyon bo'ladi. Ayniqsa, ingliz adabiyotida personajlar o'rtasidagi konfliktlar orqali insoniy munosabatlarning axloqiy jihatlari ochib beriladi. Bu konfliktlar ko'pincha jamiyatdagi stereotiplar, ijtimoiy tengsizlik yoki madaniy farqlar natijasida yuzaga keladi.

Adabiy asarlarda bag'rikenglik masalasi ko'pincha personajlarning ichki kechinmalari hamda ularning ijtimoiy muhit bilan o'zaro munosabatlari orqali tasvirlanadi. Personajlarning qarama-qarshiliklari, ularning qaror qabul qilish jarayoni va axloqiy tanlovi orqali mualliflar o'quvchiga insoniy qadriyatlarning ahamiyatini ko'rsatadi. Shu sababli badiiy adabiyot jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni yoritishda muhim vosita hisoblanadi. Mazkur maqolaning maqsadi ingliz badiiy adabiyotida bag'rikenglikning axloqiy qadriyat sifatida ifodalanishini personajlar o'rtasidagi konfliktlar hamda ijtimoiy qabul jarayoni orqali tahlil qilishdan iborat.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda ingliz badiiy adabiyotida bag'rikenglikning axloqiy qadriyat sifatida ifodalanishini o'rganish uchun bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy metodologik yondashuvi sifatida adabiy tahlil metodi qo'llanildi. Ushbu metod yordamida ingliz adabiyotidagi turli davrlarga mansub badiiy asarlar o'rganilib, ulardagi personajlar o'rtasidagi konfliktlar hamda ijtimoiy munosabatlar tahlil qilindi. Tadqiqot davomida Charlz Dikkins, Jeyn Ostin va boshqa ingliz yozuvchilarining asarlari asosiy manba sifatida tanlandi. Ushbu asarlarda tasvirlangan personajlarning xarakteri, ularning o'zaro munosabatlari va jamiyat bilan aloqalari o'rganildi.

Tadqiqot jarayonida tematik tahlil metodidan ham foydalanildi. Tematik tahlil yordamida badiiy asarlarda bag'rikenglik, insoniylik va ijtimoiy qabul bilan bog'liq asosiy mavzular aniqlanib, ularning badiiy ifodasi o'rganildi. Ushbu metod orqali personajlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklar, stereotiplar hamda ijtimoiy ziddiyatlar qanday tasvirlanganligi tahlil qilindi. Tematik tahlil adabiy asarlardagi axloqiy g'oyalarni aniqlash va mualliflarning ijtimoiy qarashlarini tushunishga yordam berdi.

Bundan tashqari, tadqiqotda kontekstual tahlil metodidan ham foydalanildi. Ushbu metod adabiy asarlarni u yaratilgan davrning tarixiy va ijtimoiy sharoitlari bilan bog'liq holda o'rganishga imkon beradi. Turli davrlarda yaratilgan asarlar jamiyatdagi madaniy qarashlar va axloqiy qadriyatlarni aks ettiradi. Shu sababli tadqiqot davomida asarlardagi bag'rikenglik masalasi ularning yaratilgan davri hamda ijtimoiy sharoiti bilan bog'liq holda tahlil qilindi. Bu yondashuv bag'rikenglik tushunchasining adabiyotdagi rivojlanish jarayonini aniqlashga yordam berdi.

Natijalar

Tahlil natijalari ingliz badiiy adabiyotida bag'rikenglik ko'pincha personajlar o'rtasidagi konfliktlar orqali ifodalanishini ko'rsatdi. Masalan, Charlz Dikkensning "Buyuk umidlar" romanida Pip obrazining ijtimoiy kelib chiqishi bilan bog'liq ichki qarama-qarshiliklari tasvirlanadi. Pip o'zining oddiy kelib chiqishidan uyalib, yuqori ijtimoiy tabaqaga mansub bo'lishni orzu qiladi. Asarda Pip shunday deydi: "Men Jo biroz tarbiyaliroq bo'lib ulg'ayganida edi, deb o'ylardim, shunda men ham boshqacha bo'lardim." Ushbu iqtibos Pipning jamiyatdagi stereotiplar ta'sirida o'z kelib chiqishini past baholashini ko'rsatadi. Biroq roman davomida Pip insoniylik, sadoqat va samimiylik kabi qadriyatlar ijtimoiy mavqedan ustun ekanini anglaydi.

Jeyn Ostinning "Andisha va g'urur" romanida ham personajlar o'rtasidagi ijtimoiy stereotiplar muhim rol o'ynaydi. Elizabeth Bennet va mister Darcy o'rtasidagi munosabatlar dastlab noto'g'ri tasavvurlar va g'urur sababli murakkablashadi. Darcy bir joyda shunday deydi: "U yomon emas, lekin meni qiziqtiradigan darajada go'zal ham emas." Ushbu jumla Darcy obrazining dastlabki stereotipik qarashlarini ko'rsatadi. Biroq asar davomida personajlar o'z xatolarini anglab, bir-birlarini tushuna boshlaydilar. Bu jarayon bag'rikenglik va o'zaro hurmatning shakllanishini ifodalaydi.

Harper Lining "Masxaraboz qushni o'ldirmang" romani ham bag'rikenglik va ijtimoiy adolat masalasini yorituvchi muhim asarlardan biridir. Asarda Attikus Finch obrazi orqali insoniylik, adolat va bag'rikenglik g'oyalari ilgari suriladi. Attikus qiziga shunday nasihat qiladi: "Biror insonni haqiqatan tushunish uchun avvalo voqealarga uning nuqtai nazaridan qarash kerak." Ushbu fikr boshqalarni tushunish va ularga nisbatan bag'rikeng bo'lish zarurligini ifodalaydi. Roman davomida jamiyatdagi irqiy stereotiplar va kamsitish muammolari ko'rsatilib, bag'rikenglikning axloqiy qadriyat sifatidagi ahamiyati ochib beriladi.

Umuman olganda, tahlil natijalari ingliz badiiy adabiyotida bag'rikenglik ko'pincha personajlarning axloqiy rivojlanishi va ularning ijtimoiy muhit bilan o'zaro munosabatlari orqali tasvirlanishini ko'rsatadi. Personajlar o'rtasidagi konfliktlar esa mualliflar tomonidan insoniy qadriyatlarni yoritish uchun muhim badiiy vosita sifatida qo'llanadi. Shu orqali badiiy adabiyot o'quvchini insoniylik, hamdardlik va ijtimoiy adolat haqida chuqurroq o'ylashga undaydi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari ingliz badiiy adabiyotida bag'rikenglik masalasi ko'pincha personajlar o'rtasidagi ijtimoiy va axloqiy qarama-qarshiliklar orqali ifodalanishini ko'rsatdi. Adabiy asarlar jamiyatdagi stereotiplar, ijtimoiy tengsizlik va madaniy farqlarni badiiy tarzda aks ettirish orqali o'quvchini insoniy qadriyatlar haqida chuqurroq o'ylashga undaydi. Ingliz adabiyotida yaratilgan ko'plab asarlarda bag'rikenglik insoniylik,

hamdardlik va o'zaro hurmat bilan bog'liq muhim axloqiy tamoyil sifatida tasvirlanadi. Personajlar o'rtasidagi konfliktlar esa ushbu g'oyalarni ochib berishda muhim badiiy vosita vazifasini bajaradi.

Charlz Dikens asarlarida bag'rikenglik masalasi ko'pincha ijtimoiy tengsizlik va kambag'allik muammolari bilan bog'liq holda tasvirlanadi. Uning romanlarida jamiyatdagi turli ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi munosabatlar orqali insoniylik va mehr-oqibat g'oyalari ilgari suriladi. Dikens personajlari ko'pincha qiyin ijtimoiy sharoitlarda yashashga qaramay, insoniy fazilatlarini saqlab qolishga intiladilar. Bu esa bag'rikenglikning insoniy qadriyat sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, yozuvchi jamiyatdagi befarqlik, kamsitish va ijtimoiy stereotiplarni ham tanqidiy tarzda tasvirlaydi.

Jeyn Ostin asarlarida esa bag'rikenglik masalasi ko'proq ijtimoiy stereotiplar va shaxsiy qarashlar bilan bog'liq holda tasvirlanadi. Uning romanlarida personajlar o'rtasidagi noto'g'ri tasavvurlar va ijtimoiy stereotiplar konfliktlarning asosiy manbai hisoblanadi. Biroq asar davomida personajlar o'z qarashlarini qayta ko'rib chiqib, boshqalarni tushunishga harakat qiladilar. Bu jarayon bag'rikenglikning shakllanishi va ijtimoiy qabulning rivojlanishini ko'rsatadi. Shu jihatdan Ostin romanlari insoniy munosabatlarda o'zaro hurmat va tushunish muhim ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi.

Zamonaviy ingliz adabiyotida ham bag'rikenglik masalasi dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ayniqsa, irqiy tengsizlik, madaniy xilma-xillik va ijtimoiy adolat kabi masalalar ko'plab zamonaviy asarlarda markaziy mavzu sifatida tasvirlanadi. Harper Lining "Masxaraboz qushni o'ldirmang" romani bu borada muhim misol hisoblanadi. Ushbu asarda irqiy stereotiplar va ijtimoiy adolatsizlik muammolari ko'rsatilib, bag'rikenglik va adolat g'oyalari ilgari suriladi. Adabiyotshunos Terry Eagletonning ta'kidlashicha, badiiy adabiyot jamiyatdagi axloqiy qadriyatlarni anglash va ijtimoiy muammolarni tushunishda muhim madaniy vosita hisoblanadi. Shu sababli ingliz adabiyotidagi bag'rikenglik g'oyalarini o'rganish nafaqat adabiyotshunoslik, balki ijtimoiy-madaniy tadqiqotlar uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Mazkur tadqiqot ingliz badiiy adabiyotida bag'rikenglikning axloqiy qadriyat sifatida ifodalanishini personajlar o'rtasidagi konfliktlar va ijtimoiy qabul jarayoni orqali tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ingliz adabiyotida bag'rikenglik ko'pincha insoniylik, hamdardlik va o'zaro hurmat kabi axloqiy qadriyatlar bilan bog'liq holda tasvirlanadi. Adabiy asarlarda personajlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklar va konfliktlar mualliflar tomonidan insoniy munosabatlarning murakkabligini ko'rsatish uchun qo'llaniladigan muhim badiiy vosita hisoblanadi.

Charlz Dikens, Jeyn Ostin va boshqa ingliz yozuvchilarining asarlarida bag'rikenglik ko'pincha personajlarning axloqiy rivojlanishi va o'z qarashlarini qayta ko'rib chiqishi

orqali namoyon bo'ladi. Ushbu jarayon personajlarning ijtimoiy stereotiplar va noto'g'ri tasavvurlardan xalos bo'lishiga olib keladi. Natijada bag'rikenglik ijtimoiy munosabatlarning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy ingliz adabiyotida ham bag'rikenglik masalasi muhim mavzulardan biri bo'lib qolmoqda. Zamonaviy asarlarda turli madaniyat va ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi munosabatlar tasvirlanib, o'zaro tushunish va hurmatning ahamiyati ko'rsatib beriladi. Shu sababli ingliz badiiy adabiyotida bag'rikenglik masalasini o'rganish nafaqat adabiy tahlil uchun, balki jamiyatdagi axloqiy qadriyatlarni anglash uchun ham muhim ilmiy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dickens, Ch. Buyuk umidlar. – London: Chapman & Hall nashriyoti, 1861.
2. Ostin, J. Andisha va g'urur. – London: T. Egerton nashriyoti, 1813.
3. Li, H. Masxaraboz qushni o'ldirmang. – Nyu-York: J. B. Lippincott nashriyoti, 1960.
4. Eagleton, T. Adabiyot nazariyasi: Kirish. – Oksford: Blackwell nashriyoti, 2008.
5. Bloom, H. Shekspir: Inson obrazining yaratilishi. – Nyu-York: Riverhead Books nashriyoti, 1998.
6. Greenblatt, S. Renessans davrida shaxsiy identitetning shakllanishi. – Chikago: Chikago universiteti nashriyoti, 1980.
7. Abrams, M. H. Adabiy terminlar lug'ati. – Boston: Cengage Learning nashriyoti, 2012.